

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

61e jaargang no 7/8

15 augustus 1972

NATUURHISTORISCH MAANDBLAD

Orgaan van het Natuurhistorisch Genootschap
in Limburg

MAASTRICHT, 15 augustus 1972

REDACTIE: R. Geurts; Dr. P. J. van Nieuwenhoven;
Prof. Dr. J. K. A. van Boven.
Hoofdredactie: Mevr. Dr. W. Minis-van de Geyn,
Bondefanten 5, Maastricht (tel. 043-12556).

ADMINISTRATIE: Adreswijzigingen, opgave van nieuwe leden, bestellingen van Maandbladen te zenden aan administrateur Th. Maassen, Bosquetplein 7, Maastricht. Telefoon 043-14174.

Afzonderlijke nummers voor niet-leden f 1,50, voor leden f 1,25; dubbelnummers f 2,50 en f 2,—.
Auteursrechten voorbehouden.

NATUURHISTORISCH GENOOTSCHAP

Voorzitter: Prof. Dr. J. K. A. van Boven,
Bosquetplein 7, Maastricht.

Secretaris: J. A. M. Heerkens Thijssen,
St. Lambertuslaan 29, Maastricht. Tel. 043 - 16071

Penningmeester: P. Wassenberg, Hertogsingel 87 A, Maastricht
giro 1036366 t.n.v. Natuurhistorisch Genootschap Maastricht.

Lidmaatschap: f 12,50 per jaar (gezinscontributie f 15,—).
Het Maandblad wordt aan alle leden gratis toegezonden.
Prijs voor niet-leden f 15,— per jaar.

INHOUD:

† Dr. Ir. W. H. Diemont	90
Aankondiging van de maandvergaderingen	90
De natuur in	90
Projectonderzoek	92
Nieuwe leden	93
Verslag van de jaarvergadering	94
D. P. Erdbrink: Castor fiber L., trouvé dans un dépôt de sable fluviatile néerlandais d'âge présumé cromerien	98
Rondreis expositie	104
Verschenen	104
J.H.H. de Haan: Het Weerter Bos III.	105

Foto omslag:

Excursie naar het Leudal, op 18 juni 1972.

foto: Dr. P. J. van Nieuwenhoven.

Foto pagina 99:

Laantje in het Weerter Bos, een geliefde pleisterplaats voor vele trekvogels.

foto: J.H.H. de Haan

† Dr. Ir. W. H. DIEMONT

Onverwacht stierf op 13 juli l.l. Dr. Ir. Diemont, bestuurslid van het Natuurhistorisch Genootschap. In het volgende maandblad, no. 9, dat als landschapsnummer gepland is, zal een In Memoriam aan hem gewijd worden.

AANKONDIGING VAN DE MAANDVERGADERINGEN

te Heerlen op dinsdag 5 september om 19.30 uur in het Grotiuscollege.

te Maastricht op donderdag 7 september om 20.00 uur in het Natuurwetenschappelijk Veldstation te Cadier en Keer. Deze avond wordt belegd tesamen met de Interlimburgse biologenvereniging en deelnemers aan de cursus Postacademische Vorming. Programma wordt in de dagklapper van de plaatselijke krant d.d. 7 september bekend gemaakt.

te Heerlen op dinsdag 3 oktober om 19.30 uur in het Grotiuscollege.

te Maastricht op donderdag 5 oktober om 20.00 uur in het Natuurhistorisch Museum.

DE NATUUR IN

Excursie's van het Natuurhistorisch Genootschap

Entomologische excursie o.l.v. prof. dr. J. van Boven.

Zaterdag 26 augustus 1972 zal een entomologische excursie plaats hebben naar het Leudal. Alle deelnemers worden om half elf verwacht ter hoogte van het rusthuis St. Elisabeth (gelegen langs de weg van Haelen naar Roggel). Komende vanuit de richting Haelen vindt men rechts tegenover St. Elisabeth de gelegenheid om de auto te parkeren. Bij goed weer zullen de deelnemers in de vrije natuur kunnen picknicken. Opgave tot deelname tot en met dinsdag 22 augustus a.s. bij de administrateur Th. Maassen,

Bosquetplein 7 Maastricht (telefoon 043-14174). Gaarne opgave van eventuele vrije plaatsen in de auto; wie een lift wenst gelieve dit ook op te geven. Het excursieterrein van dit jaar ligt links van het parkeerterrein en werd op onze vorige wandelingen nog nooit bezocht. Het wordt ingesloten door de genormaliseerde Leu- en Zelsterbeek en is gedeeltelijk gecultiveerd. Enkele bosgebieden zijn onttrokken aan de recreatie om de koloniestichting van twee parasitaire soorten bij de grasmier, *Tetramorium caespitum*, te bestuderen. De excursisten zullen o.a. deze terreinen bezoeken en kennis kunnen maken met het onderzoek. Zoveel mogelijk zal de oecologie van het insect in zijn natuurlijk milieu bestudeerd worden. Alle deelnemers zullen daarom een uitvoerig overzicht ontvangen van alle insecten die tijdens de excursie worden waargenomen.

Zaterdag 30 september 1972 Paddenstoelen-excursie naar het Natuurpark Schwalm-Nette, gelegen ten oosten van het Meinweggebied bij Vlodrop. Vertrek om 9 uur van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht, met eigen vervoer. Degenen die geen vervoer ter beschikking hebben worden in de aanwezige auto's op het Bosquetplein opgenomen. Omtrent 17 uur zullen de deelnemers weer terug zijn. De excursie staat onder leiding van de heer C. van Geel.

Op zondag 29 oktober zal de dit jaar geplande Geologische excursie plaats vinden. Nadere mededelingen hieromtrent zullen in het volgende nummer worden bekend gemaakt.

Excursie Vrienden der natuur, Venlo

Op Zondag 20 augustus organiseren de „Vrienden der Natuur” te Venlo een morgenwandeling rond het Landgoed De Hamert. Na afloop kan koffie worden gedronken in de Jachthut „Op de Hamert”. Dat ook leden van het Natuurhistorisch Genootschap welkom zijn wordt ten overvloede vermeld. Vertrokken wordt te Venlo om 9.30 uur vanaf het Station. (kosten: entree de Hamert f 0,25).

Excursie van Natura Limburg (Hasselt)

Op zaterdag 26 augustus excursie naar het mooie park van Tervuren, met zijn grote verzameling zeldzame en exotische bomen en sierstruiken en 's namiddags een rondwandeling door de Rijksplantentuin te Meisse met zijn wereldvermaarde botanische rijkdommen, onder leiding van Ir. Lammens. In dit „plantenpaleis” treffen we een der mooiste en modernste kassencomplexen van Europa aan met een nuttige oppervlakte van 10.000 m², met rijke verzamelingen van alle mogelijke exotische planten. Tijdens de middagpauze is gelegenheid het meegebrachte lunchpakket te gebruiken dan wel een eenvoudige maaltijd te bestellen.

De kosten voor de reis per autobus, retour Hasselt-Brussel, en de toegangskaart in de Rijksplantentuin, bedragen 125 Bfr. per persoon. Het vertrek heeft plaats te Hasselt, op de Havermarkt aan het Postgebouw, 's morgens om stipt 9 uur; deelnemers uit Maastricht vertrekken om 8.15 uur vanaf het Bosquetplein.

Opgaven gaarne tijdig bij de administrateur de heer Th. Maassen.

Programma excursiecommissie Zuid Limburg

- Zondag 20 aug. Per busje of eigen vervoer naar Forst Roetgen, o.l.v. IVN-Bocholtz. Opgave en inlichtingen bij dhr. H. J. Merx, Broek 32, Bocholtz. Vertrek Wilhelminaplein-Bocholtz om 9.30 uur. (Lunch en pas meenemen).
- Excursie in omgeving van de Meinweg, o.l.v. IVN-Roermond. Vertrek P-plaats Beatrix om 14.30 uur. Geen honden, wel paspoort.
- Bustocht naar Mergelgroeve Berg en Terblijt, o.l.v. IVN-Schaesberg/Nieuwenhagen. Opgave door storting f 3,50 leden, f 4,50 niet-leden en f 2,50 kinderen op girorek. 1926054 t.n.v. dhr. G. Louppen, Broeckhuizen 36 te Rimbarg.
- Brunsummerheide vanaf de Voort-Nieuwenhagen, o.l.v. IVN-Kerkrade. Opgave vóór 12 aug. door storting busgeld f 2,50 op girorek. 2526537 t.n.v. Pennm. IVN-Kerkrade, of tel. 04445-6126. Vertrek Maria Goretti 12.45 u., Markt-Kerkrade 12.50 u., Chevr. N.H. Kerk 12.55 uur en H. Hartbeeld Eygelshoven 13.00 uur.

Zondag 27 aug. Wandeling naar de Schneeberg (D.), o.l.v. IVN-Vijlen/Vaals. Vertrek van hoek Grensstraat-Vaals om 14.30 uur.

Wandeling in omgeving Eys, o.l.v. IVN-Ubachsberg. Vertrek van kerk te Eys om 14.30 uur.

Wandeling over de Mechelseide-B., o.l.v. IVN-Geleen/Sittard. Vertrek met eigen vervoer van Markt-Geleen om 13.45 uur.

Zondag 3 sept. Wandeling naar Waterval en Wijngaertsberg, o.l.v. IVN-Meerssen. Vertrek VVV-kantoor Meerssen om 14.30 uur.

Ardennewandeling van Baraque Michel de Helle volgend door moeras en diepe dalen naar Eupen, o.l.v. IVN-Heerlen. Opgave vóór 26 aug. door storting van f 6,50 buskosten (f 7,50 niet-leden) op girorekening 1975799 t.n.v. De Natuurgids te Heerlen. Tel. 045-719355. Bus vertrekt uit Heerlen, bij meer dan 5 personen ook uit Kerkrade, Geleen en Maastricht.

Zondag 10 sept. Wandeling naar Groeneweg en O. Lievevrouwebos, o.l.v. IVN-Spaubeek. Vertrek van kerk Spaubeek om 14.30 uur.

Zondag 17 sept. Wandeling door Mariapeel, o.l.v. IVN-Geleen/Sittard. Vertrek met eigen vervoer van Markt-Geleen om 13.00 uur.

Dagwandeling naar Plombières (B.), o.l.v. IVN-Vijlen/Vaals. Vertrek van café Bergzicht te Vijlen om 10.30 uur. (lunch en pas meenemen).

Wandeling door het Schutterspark, o.l.v. IVN-Brunssum. Vertrek ingang park te Brunssum om 14.00 uur.

Eifeltocht met wandeling omgeving Monschau, o.l.v. IVN-Valkenburg. De bus vertrekt van VVV-kantoor Valkenburg om 10.30 uur (lunch en pas).

Natuurreservaat Landgoed „de Hamert”, o.l.v. IVN-Kerkrade. Opgave vóór 9 sept. door storting busgeld f 8,00 op girorek. 2526537 t.n.v. Pennm. IVN-Kerkrade, of tel. 04445-6126. Vertrek Maria Goretti 7.45 uur, Markt-Kerkrade 7.50 uur, Chevr. NH-kerk 7.55 uur en H. Hartbeeld-Eygelshoven om 8.00 uur.

Zondag 24 sept. Limburgse IVN-dag te Wylré, o.l.v. IVN-Heerlen en Wylré. In de bossen rondom Wylré zijn drie wandelingen uitgezet van verschillende lengte. Een hernieuwde kennismaking met dit mooie gebied, is zeker de moeite waard. Nadere gegevens volgen in De Natuurgids van 15.9.1972.

ACTIEVE DEELNAME AAN NATUUR- HISTORISCH PROJECTONDERZOEK

Onder auspiciën van het Natuurhistorisch Genootschap zijn een aantal werkgroepen in het leven geroepen, die diverse natuurhistorische projecten in studie hebben genomen. Ook niet-leden van het Natuurhistorisch Genootschap kunnen zich in deze „open” werkgroepen laten introduceren; deskundige leiding en een kleine kern van vaste medewerkers maken het mogelijk dat ook minder gevorderden zich voor het onderzoek kunnen inzetten en verdienstelijk maken. Iedereen die tijd en ambitie heeft is van harte welkom!

Coördinator is de administrateur de heer Th. Maassen (adres en telefoonnummer zie binnenkant van de omslag) bij wie men zich voor de respectievelijke activiteiten kan opgeven.

1. Maaskantproject

De activiteiten van de Maaskant-werkgroep beperken zich tot de beide oevers van de Maas over het deel waar de rivier de grens vormt van Zuid Limburg. Er wordt aandacht gegeven aan planten, insecten en vogels; aan de laatste groep speciaal 's winters.

Programma 1972

Zaterdag 9 september. Samenkomst om 8 uur bij de kerk te Grevenbicht. Terug omtrent 13 uur.

(onderzoek adventief planten)

Zondag 24 september. Samenkomst om 8 uur bij de kerk te Gronsveld. Terug omtrent 13 uur.

(onderzoek trekvogels op de onkruid-wildernissen langs de Maas)

2. Veldwerkgroep

Deze werkgroep heeft geen ruimtelijk beperkt werkterrein. Op de natuurwandelingen en excursies van deze werkgroep gaat de aandacht uit naar planten en dieren, speciaal in samenhang met terrein- en bodemgesteldheid. Ook worden meer gerichte acties ondernomen, zoals b.v. de in dit voorjaar gehouden

reeks vogelzang - excursies in het Savelsbos.

Programma 1972

Donderdag 14 september. 's Avonds om 20.00 uur bijeenkomst in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht. Bespreking van de waarnemingen tijdens de vogelzang-cursus in het Savelsbos aan de hand van een uitvoerig verslag dat hierover is gemaakt. Voor belangstellenden zijn op deze bijeenkomst exemplaren van dit verslag beschikbaar, ook voor personen die de cursus niet hebben gevolgd.

Zondag 24 september. Paddenstoelentocht in het Bunderbos. Vertrek 14 uur vanaf station Bunde. Terug omtrent 17.30 uur.

Zondag 8 oktober. Herfstwandeling te Langenberg (bij Rekem in België). Vertrek om 9 uur van het Natuurhistorisch Museum te Maastricht met eigen vervoer of liftend. Terug omtrent 16 uur.

3. Stootvogeltrek

Voor de waarneming van de stootvogeltrek in de mijnstreek op en rond de steenbergen van de mijnen is ook nog uitbreiding van het aantal waarnemers nodig. Het onderzoek wint aan betekenis als er meer steenbergen in kunnen worden betrokken.

4. Maretakken, hulst en wilde mispel

Het enqueteren van voedsterplanten van de mistletoe, is een onderzoek dat erg geschikt is voor de wintermaanden. Dr. Dijkstra heeft in het Natuurhistorisch Maandblad Jrg. 56, 1967, blz. 181 de betekenis van een dergelijke inventarisatie uiteengezet. Ook kunnen en passant de plekken waar hulst en wilde mispel nog voorkomen, tevens worden vastgelegd.

5. Bomen, heesters en kruiden in heggen en houtwallen

Dr. Dijkstra en de heer L. Leysen zijn reeds enige tijd intensief bezig met de studie van dit leefmilieu;

geïnteresseerde medewerkers zijn altijd welkom. Ook voor het napluizen van gegevens over vroegere aanplantingen in oude archieven bestaat mogelijk bij deze of gene wel animo.

6. Bosmieren

Voor het opzoeken en in kaart brengen van nesten van bosmieren zou Prof. dr. J. K. A. van Boven gaarne willen beschikken over enige medewerkers; het betreft hier de hele provincie Limburg.

7. Holle wegen

Een inventarisatie van flora en fauna en kartering van de holle wegen in het limburgse landschap staat op stapel, waarvoor nog meerdere personen kunnen worden ingeschakeld. (zie dit nummer, op blz. 97).

8. Het Jekerdal

Drs. L. Paping en ons jeugdlid E. Smitshuyzen willen de toekomst van het Jekerdal en omgeving onder de loupe nemen. Zij zullen trachten om tot uitgewerkte plannen te komen voor zowel het veiligstellen als het nader ontsluiten van dit voor natuurminnend Maastricht zo belangrijke gebied. Ook zij zullen gaarne assistentie ontvangen.

9. Index - catalogisering

Wijlen Dr. E. M. Kruytzer heeft de catalogus op de inhoudsopgaven van de jaargangen 1 tot en met 60 van het Natuurhistorisch Maandblad tot ver over de helft gereed gemaakt; nog enkele onderdelen wachten op afwerking.

Wie wil één middag per week hiervoor tijd beschikbaar stellen; het bureau van het Natuurhistorisch Genootschap verleent alle medewerking!

NIEUWE LEDEN

Sedert de laatste opname in het Natuurhistorisch Maandblad No 7/8 van 31 aug. 1971 zijn tot 31 dec. l.l. de navolgende nieuwe leden ingeschreven:

- *J. Hacking, Pr. Margrietstraat 5, Gulpen.
- J. H. Custers, Aldenhofstraat 39, Neerbeek.
- L. M. G. Simenon, Frankenstraat 184, Maastricht.
- C. J. L. De Maeyer, P. Schunckstraat 508, Heerlen.
- Rijkspaedagogische Academie, Grote Gracht 92, Maastricht.
- P. v. Ruth, Begoniastraat 2, Helmond.
- *S. J. Franssen, Past. Broersstraat 18, Hoensbroek.
- *H. Blankers, Ir. C. Blankevoortstraat 23, Heerlen.
- J. P. G. J. Jacobs, Aldenhofpark 16, Neerbeek.
- Dr. C. P. H. A. Deman, Plenkershoven 5, Maastricht.
- *Tako Dilissen, Jekerschans 28, Maastricht.
- Mevr. Souren-Vliegen, Limburgerstraat 93, Cadier en Keer.
- A. v. Lieshout, Dorpstraat 13, Born.
- Mej. A. M. Hellings, p/a Ursulinenweg 3, Maastricht.
- Mr. drs. F. J. A. Verberk, Herungerweg 290, Venlo.
- Willy Reintjens, Rijksweg 89, Gronsveld.
- *Leon Minis, Bonnefantent 5, Maastricht.
- Drs. F. Sikking, p/a Berlagelaan 225, Hilversum.
- J. W. Th. M. Verhoeven, Holstraat 43, Eindhoven.
- J. W. Op den Camp, Moutheuvelsweg 5, Stein.
- F. H. Ensink, Nimrodstraat 37, Maastricht.
- E. v. Dijk, J. Wattstraat 75/444, Amsterdam.
- Dhr. en Mevr. J. J. Saat, van Hamelstraat 19, Borgharen.
- F. Nijst, Kreemersdreef 1 B, Maastricht.
- A. L. M. Cornelis, Europalaan 54, Heer/Maastricht.
- R. Strens, Koekamp 1, Geleen.
- Dr. Ir. J. H. G. Slangen, Nicolaas Beetsstraat 2, Kesteren.
- G. J. D. Joosten, Graafstraat 31, Schaesberg.
- W. P. Dresch, Schweibergerweg 52, Mechelen.
- G. Rempelberg, Dr. Nolensstraat 1, Bocholtz.
- H. Rabijns, Sparrenlaan 13, Schaffen (B.)

de met * gemerkten zijn jeugd/studentleden.

VERSLAG VAN DE JAARVERGADERING

van het Natuurhistorisch Genootschap op zondag 18 juni 1972 te Haelen

In zijn openingswoord waarbij hij de aanwezigen hartelijk welkom heet zegt de voorzitter Prof. dr. J. K. A. van Boven verheugd te zijn in de toename van het ledental. Van een gestadige groei kan men ook voor de toekomst verzekerd zijn als de activiteiten van de leden zich allengs meer naar buiten demonstreren.

Alvorens over te gaan tot de behandeling van de agendapunten zegt de voorzitter berichten van verhindering ontvangen te hebben van de heren Dr. S. J. Dijkstra, Dr. D. G. Montagne, P. Wassenberg, H. G. van Wouw en V. Janssen.

Dan brengt de secretaris de heer J. A. M. Heerkens Thijssen het jaarverslag over 1971 uit:

Het Genootschap telde eind december 1971 840 leden en abonne's, hetgeen een toename betekende van 50 leden t.o.v. december 1970.

Hiervan zijn in Maastricht en omstreken woonachtig: 254 leden

kring Heerlen	129	„
kring Venlo	57	„
kring Roermond	34	„
kring Weert	20	„
kring Echt	25	„
kring Geleen/Sittard	49	„
kring Vaals/Gulpen	24	„

Totaal in Limburg:	592	„
Overig Nederland	170	„
België	20	„
Overig buitenland	4	„
Verenigingen en Instellingen	39	„
Abonne's via de boekhandel	15	„

840 leden

Aan het Genootschap zijn ontvallen:

het bestuurslid dhr. R. Ex	te Venlo
Mevr. A. Dingemans-Hoog	te Maastricht
de heren N. Kerkhoven	te Maastricht
P. Hens	te Valkenburg

Dr. ir. Groothof	te Valkenburg
Th. Adams	te Waubach
J. ten Berge	te Heerlen
H. Wouters	te Heer/Maastricht
M. Verhoeven	te den Haag

De maandvergaderingen in Maastricht, negen in totaal, werden goed bezocht, vooral als er speciale voordrachten met film- of diavertoningen werden aangekondigd.

— Over de activiteiten van de afdeling Heerlen, deelde dr. S. J. Dijkstra mede dat de maandelijkse bijeenkomsten steeds goed bezocht werden en soms zelfs zo dat van plaatsgebrek gesproken kon worden! Speciaal vermeldt hij een voordracht met lichtbeelden door de heer F. Bult over de Camarque, door de heer Th. Friedericy over Natuurparken in Noord-Amerika en door de heer C. van Geel over de Ardèche. De leesportefeuille welke door leden belangeloos bijeengebracht wordt ging regelmatig rond.

— Ook in Venlo en Weert vonden regelmatig bijeenkomsten plaats en werden excursies gehouden onder auspiciën van de Vrienden der Natuur aldaar.

— Te Echt bleek — aldus het verslag van de heer R. Geurts — de Natuurhistorische Werkgroep „Pe-pijnsland” zeer actief, hetgeen resulteerde in een tiental bijeenkomsten benevens verscheidene excursies in de naaste omgeving als De Doort, en andere natuurgebieden. In de winter verzorgden leden vogelvoederplaatsen, terwijl bij gelegenheid van een biologische werkweek op een basisschool te Echt de leerlingen onder leiding van het onderwijzend personeel De Doort zuiverden van clandestien gestort vuil. Dit goede voorbeeld van milieubeheer volgend deed de Gemeente Echt besluiten een aantal andere gebieden te reinigen. Door onverlaten werd echter

helaas in het vroege voorjaar de observatiepost „de Wielewaal” bij De Doort in brand gestoken. De herbouw in onbrandbaar materiaal kwam met financiële hulp van diverse instanties en de leden onlangs gereed.

— Goede contacten werden onderhouden met de Belgische vereniging „Natura Limburg” te Hasselt, die o.m. resulteerden in een gezamenlijke excursie naar het natuurreservaat „De Teut” bij Zonhoven onder leiding van de heren Loenders, Verbeeck en Cauberghs en naar Plombières o.l.v. Dr. S. J. Dijkstra en L. Leysen. Laatstgenoemde excursie was speciaal gewijd aan de zinkflora.

— Ook vond er een gezamenlijke Krijtexcursie plaats met de „Naturkundische Arbeitsgemeinschaft” en de „Naturhistorische Verein” uit Wuppertal o.l.v. Dr. D. G. Montagne en de heer P. J. Felder.

— Daarnaast verzorgde het Genootschap zelf nog een vogelexcursie naar de Ospeler Peel o.l.v. de heren Spreuwenberg en G. van Mierlo, een entomologische o.l.v. Dr. J. van Boven en na afloop van de jaarvergadering te Venlo een bezoek aan het natuurgebied „Onderste en Bovenste Molen” o.l.v. de heren Mr. F. Notermans en P. van der Horst. Een geologische excursie, welke onder leiding stond van de

heren Dr. D. G. Montagne en de heer P. J. Felder in het najaar besloot de excursie-activiteit van het Genootschap.

— Een goede band werd onderhouden met de Interlimburgse Biologenvereniging, welke o.m. tot uiting kwam in een gezamenlijke bijeenkomst in het kader van onze maandvergaderingen.

— Een bijzonder woord van dank is op z'n plaats aan het adres van de heer C. van Geel, die leiding gegeven heeft aan veldwerkgroepen o.m. die van de Maaskant-inventarisatie.

— In april heeft de heer R. Ex zitting genomen in het bestuur van de Stichting Botanische Tuin „Jochumhof” te Steijl.

— In de Stichting Milieuraad Limburg hebben namens het Genootschap zitting genomen de heren Dr. D. G. Montagne en Ir. Ph. Jansen.

— Verder is het bestuur van het Genootschap vertegenwoordigd in de werkgroep „Behoud Landschapsschoon Zuid Limburg” en in het „Comité Herbeplanting Zuid Limburg”.

— Volledige steun werd verleend aan het Belgische Coördinatie Comité voor bescherming van vogels en heeft het Genootschap zich aangesloten bij het in 1971 opgerichte Europees Coördinatie Comité tegen

Excursie naar de Teut op 20 juni 1971.

foto Dr. P. J. van Nieuwenhoven

Opening van Jochumhof te Steijl op 12 juni 1971.

foto Dr. P. J. van Nieuwenhoven

de Belgische vogelvangst. In dit laatste comité heeft de heer F. Bult als afgevaardigde zitting genomen.

Veel dank is verschuldigd aan de administrateur de heer Th. Maassen voor zijn nimmer aflatende toewijding en energie, waarmede hij het vele genootschapswerk verzorgd heeft en voor de grote steun die ik persoonlijk van hem heb mogen onder vinden.

Het verslag van de penningmeester over 1971 wordt door de secretaris voorgelezen.

Het eindsaldo per 31-XII-71 was ongeveer f 3500,— lager dan het saldo aan het begin van het jaar. De opbrengst van de contributie was f 2000,— hoger dan in het voorafgaande jaar. De verkoop van tijdschriften en publicaties bracht daarentegen f 2000,— minder op.

Drukkosten van maandblad en publicaties lieten eind 1971 nog een betaalpost van f 6000,— zien, waaruit blijkt dat de financiële positie van het genootschap aan het eind van het afgelopen jaar verre van gunstig genoemd moet worden.

De oproep van het bestuur aan de leden om door een extra bijdrage in 1972 mee te helpen deze positie, voor zover in hun vermogen lag, enigszins te verbeteren, heeft weerklank gevonden. Circa 300 leden verhoogden vrijwillig door een grotere of kleinere extra bijdrage hun contributie.

Het bestuur is de leden hiervoor zeer dankbaar en is er van overtuigd dat een voorstel tot verhoging van de contributie tot f 15,— door de algemene vergadering zal worden aangenomen.

Dit alleen echter is bij lange na niet voldoende. Er wordt naar gestreefd om ook de andere inkomsten van het genootschap meer aangepast te krijgen aan de steeds stijgende uitgaven.

Mede uit naam van de heer V. Janssen brengt de heer E. Paulussen verslag uit over de bevinding van de kascommissie.

Tot leden van de kascommissie voor 1972 worden door de vergadering aangewezen de eerwaarde heren br. Thomas More Poels en br. Anselmus Janssen.

Vervolgens brengt de hoofdredactrice mevrouw dr. W. Minis-van de Geyn haar verslag uit:

Dat maandbladen en publicaties in 1971 volgens plan zijn verschenen, daarvan heeft elk genootschapslid zich kunnen overtuigen. De uiterlijke vormgeving onderging bij de aanvang van de 60ste jaargang een vernieuwing die dank zij het behoud van het gunstig gebleken bestaande formaat, niet al te ingrijpend was; voor de lay-out van deze jubileum jaargang is dankbaar gebruik gemaakt van de hulp van de graficus, de heer Vroemen; door zijn frequente contacten met de drukkerswereld tot oordeelen bevoegd, prijst hij op zijn beurt de service die de drukkerij Cl. Goffin biedt!

De inhoud van jaargang 60, 1971, mag nog gezien worden als een verlengstuk van N 70: de omslagfoto's, door Dr. P. J. van Nieuwenhoven brachten merkwaardige bomen uit onze provincie in de belangstelling, daarnaast handelden nog een groot aantal artikelen over natuurbehoud en landschapsschoon, een tendens die zich in de komende jaren nog wel zal blijven voortzetten.

In zijn dankwoord aan de hoofdredactrice legt de voorzitter vooral de nadruk op het tijdrovend werk dat aan het steeds weer op tijd gereedkomen van een maandblad vast zit.

De periodiek aftredende bestuursleden Prof. Dr. J. K. A. van Boven en Dr. S. J. Dijkstra worden bij acclamatie herkozen.

Vervolgens komt aan de orde verkiezing van twee nieuwe bestuursleden. Daar er geen tegen-candidaten zijn worden door de vergadering hiervoor aangewezen Drs. C. A. J. Thissen uit Roermond en de heer P. A. van der Horst uit Venlo. De voorzitter wenst beide heren van harte geluk met hun benoeming en veel succes bij hun activiteiten in eigen omgeving. Door hun benoeming is thans weer Midden- en Noord Limburg in het bestuur vertegenwoordigd.

Het voorstel tot contributieverhoging toelichtend wijst de voorzitter vooral op de lasten welke de uitgave van het Natuurhistorisch Maandblad en de Publicaties met zich mede brengen. Dr. P. J. van Nieuwenhoven is van mening dat een nauwere band

met andere verenigingen b.v. I.V.N. kostendrukkend zou kunnen werken. Ook wijst hij op het mededeelingenblad van het Limburgs Landschap waar onlangs mee gestart is. Voor een rubriek van deze vereniging had best in het maandblad een plaats of inlegvel kunnen worden ingeruimd.

De vergadering gaat tenslotte unaniem accoord met een contributieverhoging. Deze zal zijn:

f 15,— voor persoonlijke leden

f 17,50 voor familielidmaatschappen

f 7,50 voor Jeugd- en studieleiden.

Voor instellingen en verenigingen zal een abonnement op het Maandblad voortaan f 25,— gaan kosten.

Bij de rondvraag informeert de heer Wehrens naar leden die hem op oecologisch gebied van advies kunnen dienen i.v.m. een project waarmee hij bezig is n.l. de inventarisatie en het in kaart brengen van de holle wegen in Zuid Limburg; uit de vergadering worden hem de namen genoemd van de heer Leysen en ir. Hermens van Staatsbosbeheer.

Op een vraag van de heer Lenaers met betrekking tot de leeftijd van een bekende kastanjeboom in Nunhem, moet men het antwoord schuldig blijven. De voorzitter doet de suggestie eens bij het Rijksarchief te informeren, waar men nogal eens over markante gegevens ook op natuurhistorisch gebied uit vroegere tijden beschikt.

De suggestie van de heer Lenaers (Stramproy) om de naam van de natuuronderzoeker Ver Straeten (zie Natuurhistorisch Maandblad Jrg. 60, 1971, blz. 57, 71 en 145) te vereeuwigen door in Weert een straat of plein naar hem te noemen, wordt toegejuicht; wèl wordt betwijfeld of het juist is om diens naam aan het nieuwe stadspark te verbinden nu daarvoor „park de Haag” is voorgesteld, een aanduiding die teruggaat op de 17e eeuwse lokale benaming „die haeghe” (c.f. de Hegstraat).

Enkele leden van de kring Venlo hebben in samenwerking met de in oprichting zijnde werkgroep Natuurbehoud en Milieubeheer de uit natuurwetenschappelijk oogpunt belangrijke plekjes en allerlei interessante beplantingen in kaart gebracht. Aan de

hand van deze gegevens heeft de gemeente Venlo een eerste „groenstructuurkaart” opgesteld van het gebied rond de Onderste- en Bovenste Molen.

Hierna wordt de vergadering door de voorzitter gesloten.

Na de lunchtijd geeft drs. Thissen aan de hand van kaarten een uiteenzetting van het excursiegebied waarna onder zijn leiding alsmede die van zijn twee medewerkers van de studiegroep Leudal om goed twee uur met de wandeling wordt begonnen door het prachtige gebied van Leubeek, Selterbeek en Haelensebeek. De aandacht wordt vooral gevestigd op het landschappelijk karakter van de streek met zijn typische oude boerderijen, zulks in schrille tegenstelling met een onlangs verrezen moderne camping aan de rand van een boscomplex. Bemoeiingen van de actieve studiegroep Leudal kan mogelijk leiden tot het niet realiseren van een tweede zwembad midden in dit boscomplex. Maar als economische motieven op het spel staan zal het steeds moeilijk zijn de overheid van de noodzaak tot natuurbehoud te overtuigen. Aan het einde van de excursie werd nog door een aantal wandelaars dat niet aan tijd gebonden was een prachtig ven met rijke moerasvegetatie achter de Haelensebeek bezocht. Omstreeks zes uur was men terug op het uitgangspunt en werden de leiders omstandig bedankt voor de deskundige wijze waarop zij het gezelschap van dit fraaie gebied hebben laten genieten.

CASTOR FIBER L.,

trouvé dans un dépôt de sable fluviatile néerlandais d'âge présumé cromerien

par D. P. ERDBRINK ¹⁾

avec un rapport sur la datation du sable par P. G. E. F. AUGUSTINUS ²⁾

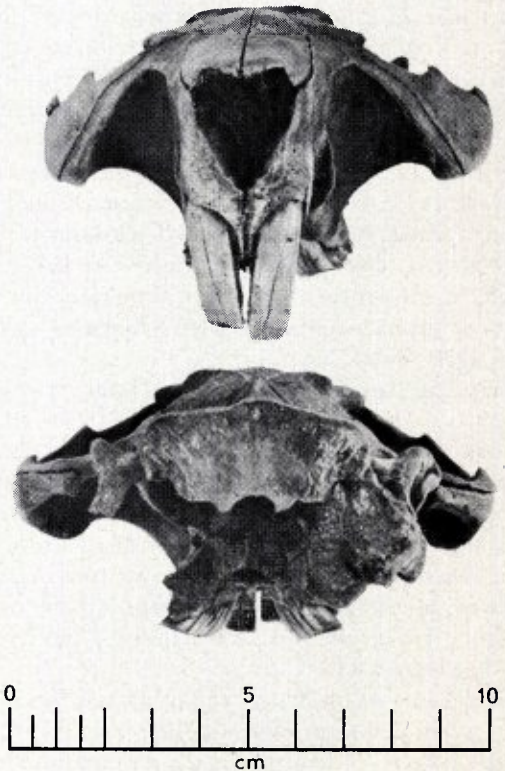
Introduction

Le 27 mai 1969 Monsieur van Krieken, employé au Laboratoire de Zoologie de l'université d'Utrecht, remarqua une tête animale fossile qui venait de tomber de l'orifice d'un conduit-transporteur de sable utilisé pour la construction de la grande route E9 aux environs immédiats d'Utrecht. Il ramassa la tête, qu'il croyait être celle d'une petite espèce de chien, et l'emporta pour la remettre aux intéressés du laboratoire leur demandant de bien vouloir lui dire à quelle race de chien elle appartenait.

Un examen rapide fut suffisant pour constater qu'il s'agissait d'une tête de castoridé presque entièrement conservée, en bon état et à laquelle ne manquaient que l'os pétrotympanique gauche et la base de la boîte crânienne avec le basisphénoïde. Le crâne et la cavité nasale étaient encore remplis de sable grossier très compact. Même les deux os jugaux étaient encore présents sans aucun endommagement, ainsi que l'entière dentition. Le fossile fait actuellement partie des collections du Musée d'Histoire Naturelle à Maastricht, où se trouvent beaucoup de castoridés fossiles de Tegelen, matériel décrit par feu Mademoiselle Dr. A. Schreuder. La pièce y est inscrit sous le numéro NHMM St. 9015 G.

Aux informations subséquentes ayant pour but de découvrir la provenance exacte du sable, on a pu dire à Monsieur van Krieken, qui mérite notre reconnaissance non seulement pour avoir collectionné le beau fossile, mais aussi pour ce détail important qu'il a communiqué, que tout le sable utilisé était origi-

naire d'un puits se trouvant au sud-ouest de la descente sud, près de Vianen, du pont sur le Lek, nom que l'on donne au bras nord du Rhin entre Wijk-bij-Duurstede et Rotterdam, au sud d'Utrecht. Le sable a été sucé à un niveau de 30 mètres sous la surface de l'eau; à présent le puits est aménagé comme étang pour la pêche à la ligne et pour la nage, avec une plage artificielle.

Pl. 1. De haut en bas: Le *Castor fiber* de Vianen en norma facialis et en norma occipitalis.

¹⁾ Laboratoire de Zoologie, Université d'Utrecht, Janskerkhof 3.

²⁾ Institut de Géographie, Université d'Utrecht, Heidelberglaan 2.

Description

Vu la profondeur considérable d'où semble venir le fossile, on peut théoriquement choisir entre deux cas-

 grenat	 restant
 épidote/zoïsite	 staurotide
 saussurite	 min. métamorph.
 amphibole	 tourmaline
 min. volcaniques	

Fig. 2. Association des minéraux lourds (en pourcentages) du sable contenu par le fossile.

toridés: *Castor* et *Trogontherium*. Tous deux sont connus des argiles de Tegelen dans notre pays. Schreuder (1945) a donné (pp. 155-156) des raisons pour assurer que les deux genres ont mené des différents modes de vie, ce qui explique cette présence simultanée. Mais également dans des endroits stratigraphiquement moins anciens que Tegelen, tel qu' à Mosbach et Jockgrim en Allemagne ou dans les dépôts du Forest Bed de Cromer en Angleterre, on a trouvé des restes des deux genres quoiqu'ils y semblent avoir été beaucoup plus rares.

Schreuder (1929) énumère quelques points anatomiques de la tête dont on peut distinguer *Castor* de *Trogontherium*. En *norma verticalis* du fossile de Vianen on peut voir que l'endroit où les os nasaux ont leur largeur maximum, se trouve bien devant le milieu, comme dans *Castor* (dans *Trogontherium*: juste au milieu). Ici cette largeur totale des deux os mesure 26,5 mm, tandis que la longueur des os nasaux est de 61 mm. Selon von Reichenau (1912) cette dimension, dans le castor européen, pourrait fréquemment être 64 à 66 mm; le castor canadien a une tête plus petite avec des os nasaux dont la longueur dépasse rarement 46 mm. A la symphyse l'épaisseur des os nasaux du fossile de Vianen n'a

Pl. 2. De haut en bas: Le *Castor fiber* de Vianen en *norma verticalis*; en *norma basalis*; et en *norma lateralis dextra*.

plus que 4,8 mm. Schreuder donne une valeur de 6 mm pour cette mesure sans exactement dire s'il est question ici de *Castor* ou de *Trogomtherium*. Le trou nasal, comme montre la *norma facialis*, est piriforme-renversée comme dans *Castor* (Schreuder, op. cit., p. 124: "... runs to a point ventrally"), tandis que, dans *Trogomtherium*, elle est "... broad with a small notch in the middle". Les foramina incisiva (voir la *norma basalis*), dans le fossile de Vianen, se trouvent au milieu de la diastème entre les incisives et les P¹; ceci est la situation

normale dans *Castor* (dans *Trogomtherium* on les trouve beaucoup plus proches des P¹). La dentition enfin montre elle aussi qu'il s'agit ici d'un *Castor fiber*. Toutes les dents possèdent le pli caractéristique ouvert du côté intérieur et les trois plus ouverts au côté vestibulaire. Schreuder (op. cit., p. 171) remarque que cette situation reste inaltérée assez longtemps dans chaque individu; les dentitions des très vieux exemplaires montrent toujours le pli simple intérieur tandis que les plus extérieurs seraient détachés en formant d² ilors. Il en résulte que le

fossile de Vianen serait un animal mort en pleine vigueur avec des dents à moitié usées.

La forme incurvée des dents maxillaires (voir la *norma occipitalis*) suit un plan transversal, comme toujours dans *Castor*, et non un plan sagittal comme dans *Trogomtherium*. Dans les incisives (Schreuder, op. cit., p. 155-156 et fig. 19) de *Castor* la dentine possède une fosse transversale droite au milieu de la partie en usage, causée par l'extrémité de l'incisive mandibulaire opposée en forme de ciseau. Ici, dans la tête de Vianen, on peut même observer deux fosses

semblables dans chaque incisive, comme le montre la *norma lateralis dextra*.

Les os frontaux forment ici un processus postorbital émoussé, comme l'a remarqué Schreuder (op. cit., p. 142), citant Lönnerberg (1909), pour *Trogomtherium* et pour les *Castor* de l'Europe, de même que seulement pour les très vieux individus canadiens. Ceci pourrait indiquer encore (voir la longueur des os nasaux) une analogie du fossile avec les castors européens récents.

Des foramina palatinaux postérieurs, derrière les M³,

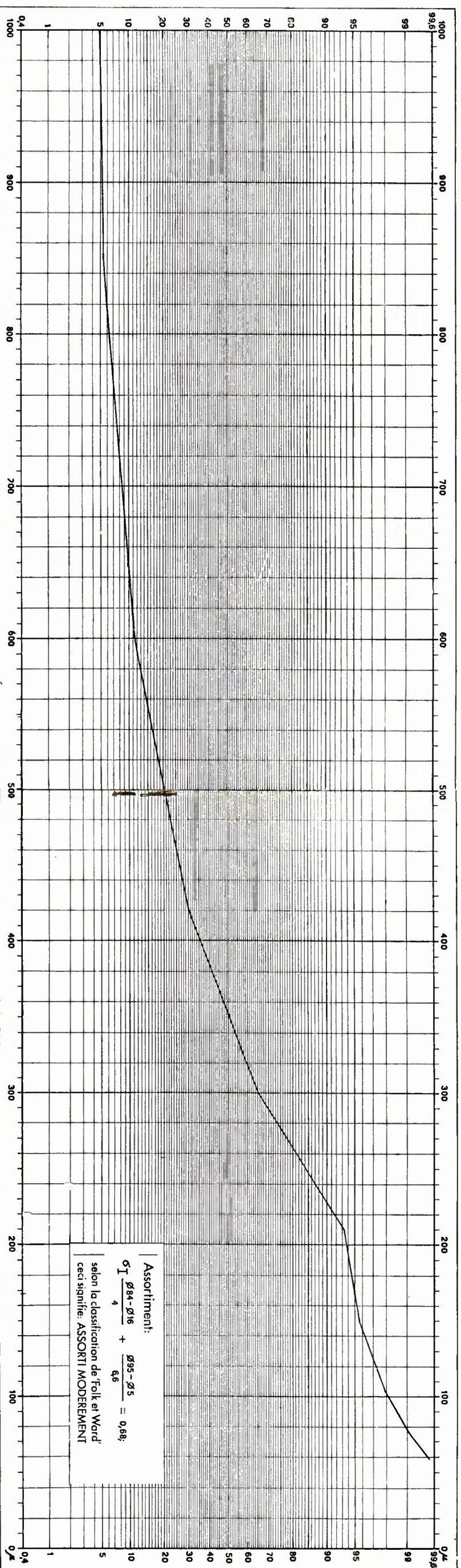

Fig. 1. Courbe sommaire (graphique de probabilité) des grains de sable des cavités nasale et cérébrale du *Castor* de Vianen.

sont présents dans le fossile, en accord avec les remarques de Schreuder (op. cit., p. 129), quoique leur présence dans *Castor* semble être niée par Newton. Quelques mesures du fossile peuvent enfin à côté des photographies, donner une idée plus parfaite de cet individu qu'on puisse déterminer sans aucun doute comme *Castor fiber* L., ayant des affinités certaines avec les formes récentes de l'Europe.

Longueur de l'angle occipital à l'extrémité postérieure nasale: 136,5 mm. (Schreuder, 1929, donne une variabilité de cette mesure dans *Castor* de 140 à 145 mm).

Largeur maximum des arcades zygomatiques: 101 mm. (Moyenne, selon Schreuder: 105 mm).

Hauteur des premaxillae à l'extrémité antérieure des foramina incisiva: 33 mm, ce qui serait une valeur moyenne pour *Castor* selon Schreuder.

Distance de l'extrémité antérieure des for. incisiva à un point entre les incisives: 22,5 mm.

Angle formé par les deux rangées dentaires: 28° (moyenne dans *Castor*, selon Schreuder, p. 126: 30°).

Largeur de l'aperture postérieure du ductus nasopharyngeus: 10,1 mm.

Hauteur de la même: 10,6 mm.

Distance maximum entre les os squameux au sommet de la tête: 39,5 mm. (Valeur max. donnée par Schreuder: 40 mm).

Distance entre les mêmes os plus en arrière: 33,5 mm.

Longueur des os pariétaux: 63 mm. (Valeurs données par Schreuder, empruntées de Newton: 70 mm pour *Castor* et 56 mm pour *Trogotherium*).

Diamètre de l'arc formé par les incisives encore dans la tête (voir Schreuder, op. cit., p. 154): environ 50 mm.

Largeur transversale de l'incisive gauche: 8,4 mm.

„ „ „ „ droite: 8,2 mm.

„ sagittale „ „ gauche: 8,9 mm.

„ „ „ „ droite: 8,9 mm.

Longueur rectiligne de la rangée P⁴-M³, } mesurée
côté droit: 32,4 mm. } à la base
Longueur rectiligne de la rangée P⁴-M³, } des dents
côté gauche: 33,3 mm.

Variation de cette mesure selon Schreuder (p. 126), empruntée de von Reichenau (1912) pour 10 castors de l'Elbe: 25,6 - 36 mm.

Hauteur de l'émail au devant des deux P⁴: 10,3 mm.

Dents:

P⁴sin.: long. 10,6 mm P⁴dext.: long. 10,3 mm

larg. 8,9 mm larg. 8,4 mm

M¹sin.: long. 8,1 mm M¹dext.: long. 8,5 mm

larg. 7,4 mm larg. 7,5 mm

M²sin.: long. 6,9 mm M²dext.: long. 7,1 mm

larg. 7,3 mm larg. 7,4 mm

M³sin.: long. 6,7 mm M³dext.: long. 7,0 mm

larg. 6,8 mm larg. 7,1 mm

Rapport sur la datation du sable

De la cavité nasale et de la boîte crânienne de la tête d'un *Castor fiber* provenant d'un puits près de Vianen assez de sable pourrait être récupéré pour y faire une analyse des minéraux lourds à la manière conventionnelle. On aurait sucé le sable d'une profondeur de 30 mètres.

Il est question ici d'un sable de grosseur moyen et modérément assorti selon Folk (1966), montrant nettement une courbe R sur un graphique de probabilité (Doeglas, 1952; voir fig. 1). Une telle courbe est caractéristique pour le matériel déposé par de l'eau courante ou par le vent. La grosseur des particules, ainsi que l'assortiment modéré, excluent cette dernière possibilité.

La localité où se trouve le puits fait présumer que les sables devraient appartenir aux dépôts de terrasse du Rhin. Le profil géologique donné par le „Toelichting bij de Geologische kaart van Nederland 1 : 50.000, Gorinchem Oost” indique comme possibilité, en vue de la profondeur dont provient le sable, l'une de trois unités stratigraphiques: la formation de Sterksel (la plus vieille unité), la formation d'Urk et la formation de Kreftenheye (la plus moderne des trois).

L'analyse minéralogique montre la présence nette d'une association d'épidote, de grenat, d'amphibole et de saussurite. Le petit pourcentage en minéraux volcaniques nous indique que le dépôt doit dater d'un

âge où les volcans de la région eifélienne étaient encore dormants ou peu actifs. L'association figurée dans la figure 2 ressemble parfaitement à celle décrite par Zonneveld (1958) comme la formation de Sterksel dans les environs d'Utrecht; ce qui prouve la balance des pourcentages exigus de tourmaline et des minéraux métamorphiques (voir la table I).

En admettant que le crâne appartient à la même époque que le dépôt de sable qui l'a enfoui et qui l'a rempli — étant donné l'état très peu endommagé de ce crâne muni des arcades zygomatiques qui en sont bien la preuve — on peut alors conclure que l'âge du fossile est celui de la formation de Sterksel, autrement dit que le *Castor fiber* de Vianen date du commencement du Pléistocène moyen, le „Cromerien”.

Table I. Recensement de particules des minéraux lourds; sable de l'intérieur d'un crâne fossile de *Castor fiber* provenant de Vianen (recensement fait par W. Bleuten).

particules opaques	26	
saussurite		12
tourmaline		1
zircon		3
grenat	23	
rutile		1
titanite		2
staurotide		3
andalousite		2
épidote	28	
zoïsite		2
amphibole	19	
augite		4

Discussion

Dans un travail récemment paru, Zagwijn, van Montfrans et Zandstra (1971) ont tenté de faire une division plus détaillée de l'étage „cromerien” dans les Pays Bas. Leur figure 2 donne les résultats du recen-

sement de particules des minéraux lourds dans les sables d'un sondage fait près de Waardenburg, endroit qui se trouve à 22 kilomètres de Vianen. La formation de Sterksel peut être divisée en trois zones: celle de Sterksel (*sensu stricto*), la plus vieille, celle de Woensel et celle de Weert. En tenant compte des pourcentages, dans notre figure 2, en grenat, en saussurite, en minerais d'origine volcanique, en staurotide et en tourmaline, on remarque qu'il existent deux possibilités d'insérer cette figure dans la figure 2 des auteurs cités. A la fin de la zone de Sterksel (s.str.) il y a à un moment donné un certain (bas) pourcentage en minéraux volcaniques, quelques granules de staurotide et de tourmaline, environ 25% en grenat et environ 10% en saussurite. Une autre division avec à peu près les mêmes pourcentages (dont un peu plus de staurotide et de tourmaline) se trouve à la fin de la zone de Woensel. La première possibilité correspondrait avec le Glacial „A” des auteurs cités, la seconde avec la fin de leur Glacial „B”. Comme disent les auteurs cités, il a été montré par West et Wilson (1966) que le Cromer Forest Bed Series en Angleterre contiennent deux cycles climatiques complets, interprétés chacun comme Interglacial; le plus vieux a reçu le nom de Pastonien, l'autre celui de Cromerien. Le Glacial „A”, qui ressemble le mieux à notre figure 2 pour les pourcentages en particules lourds, forme la division entre les deux cycles climatiques.

Van Wijngaarden (1966) a publié une compilation de tout ce qui est connu du *Castor fiber* L. en Hollande. Il en résulte (pp. 37 et 48) qu'on ne connaît pas de fossiles datant d'entre la période de Tegeleen (dite le Tiglien, ce qui correspond, comme on le sait, avec la fin du Villafranchien) et le Needien, terme qui correspond avec (grossomodo) le Holsteinien ou grand Interglacial qui sépare Mindel et Riss (ou, si l'on préfère, Elster et Saale).

On peut alors conclure que la découverte d'un crâne de *Castor fiber* L. provenant de sables cromeriers aux environs de Vianen comble la lacune stratigraphique dans la science concernant l'existence, dans notre pays, de ce grand rongeur aquatique.

Nous tenons à remercier vivement Madame J. Kersten-Pir (Maëstricht) de l'aide qu'elle a bien voulu nous donner au sujet de la rédaction en français de cette publication. De même nos remerciements vont au dessinateur-photographe du Laboratoire de Zoologie à Utrecht, Monsieur H. van Kooten, et à ses collaborateurs, pour la production des illustrations.

Samenvatting

Beschrijving en afbeelding van een vrijwel complete schedel van een bever, *Castor fiber* L., welke reeds duidelijk de kenmerken van de Europese bevers van tegenwoordig vertoont. De vondst werd in 1969 gedaan nabij Vianen, uit een zandput, en het in holten van de schedel aanwezige zand liet een zware mineralen-analyse toe waaruit blijkt, dat als stratigrafische ouderdom van het fossiel in ieder geval het Cromerien kan worden opgegeven (formatie van Sterksel) en naar alle waarschijnlijkheid zelfs het bovenste deel van de zône van Sterksel, het oudste der drie gedeelten van deze formatie. De vondst is ondergebracht in het Natuurhistorisch Museum te Maastricht.

Bibliographie

- Doeglas, D. J. — 1952 — Afzettingsgesteenten. Servire, Den Haag. 173 pp.
- Folk, R. L. — 1966 — A Review of Grainsize Parameters. *Sedimentology*, vol. 6, pp. 73-93.
- Lönnberg, E. — 1909 — A Study of the Variation of the European Beavers. *Arkiv för Zool.*, vol. 5, no. 6, pp. 1-16.
- Reichenau, W. von — 1912 — Einiges über Schädel und Gebiss der Biber (*Castorinae*). *Jahrb. d. Nassau. Ver. f. Naturkunde* (Wiesbaden), Jahrgang 65, pp. 208-226.
- Schreuder, A. — 1929 — *Conodontes (Trogontherium)* and *Castor* from the Teglian clay compared with the *Castoridae* from other localities. *Archives du Musée Teyler, Sér. III, Vol. VI*, pp. 99-322.
- 1945 — The Tegelen fauna, with a description of new remains of its rare components (*Leptobos*, *Archidiskodon meridionalis*, *Macaca*, *Sus strozzii*). *Archives Néerlandaises de Zoologie*, tome VII, livr. 1 et 2, pp. 153-204.
- Verbraeck, A. — 1970 — Toelichting bij de Geologische kaart van Nederland 1 : 50.000, Blad Gorinchem (Gorkum) Oost (38 O). Rijks Geologische Dienst, Haarlem. 140 pp.
- West, R. G., and Wilson, D. G. — 1966 — The Cromer Forest Bed Series. *Nature*, Vol. 209, no. 5022, pp. 497-498.
- Wijngaarden, A. van — 1966 — De bever, *Castor fiber* L., in Nederland. *Lutra*, vol. 8, no. 3 (RIVON-Publicatie no. 249), 33-52.
- Zagwijn, W. H., van Montfrans, H. M. and Zandstra, J. G. — 1971 — Subdivision of the "Cromerian" in The Netherlands; pollen-analysis, palaeomagnetism and sedimentary petrology. *Geologie en Mijnbouw*, vol. 50, 1, pp. 41-58.
- Zonneveld, J. I. S. — 1958 — Litho-stratigrafische eenheden in het Nederlandse Pleistocen. *Mededelingen van de Geologische Stichting, Haarlem, N.S. no. 12*, pp. 31-64.

NATUURHISTORISCH MUSEUM

Programma der rondreisexpositie
„zwemmen - kruipen - lopen - vliegen”

24 augustus - 12 september te Venray, in het gebouw van de Scholengemeenschap „Jerusalem”, Eendstraat 10.

14 september - 3 oktober te Hoensbroek, in het kasteel Hoensbroek.

5 oktober - 24 oktober te Ottersum, in de kleuterschool 't Stepke.

26 oktober - 21 november te Venlo, in het Goltziusmuseum, Goltziusstraat 21.

VERSCHENEN

PUBLICATIES VAN HET NATUURHISTORISCH
GENOOTSCHAP IN LIMBURG

Reeks XXI, 1971.

Dr. J. Hofker: *Studies of Foraminifera. Part III.*

Prijs voor leden f 35,—, voor niet-leden f 40,—.

Verkrijgbaar bij het Natuurhistorisch Genootschap.

HET WEERTER BOS

door J.H.H. DE HAAN (Weert)

— met foto's van de schrijver —

III. De avifauna (eerste stuk)

In zijn huidige constellatie moet onder de benaming „Weerter Bos” het hele gebied worden samengevat, dat zich vanaf de spoorlijn Weert-Maarheze ter hoogte van het landgoed „Bakewell” in noordoostelijke richting over een lengte van ongeveer 5,5 km uitstrekt tot aan het moeras „De Kievit” gelegen op de grens van de gemeenten Nederweert en Someren bij het gehucht „De Hutten” aan de Bolderdijk.

Dit complex van bossen met omringende en tussen-gelegen ontginningen, dat alleen reeds op limburgs terrein een oppervlakte beslaat van ruim 1200 ha, zet zich op Noordbrabants gebied voort in de uitgestrekte bossen van de Hugterheide onder de gemeenten Budel en Maarheze. In het limburgse deel komt naast naaldhout nog relatief veel loofhout voor, terwijl de brabantse bossen hoofdzakelijk uit naaldhout beplantingen met slechts weinig loofhout bestaan.

Het Weerterbos vormt met zijn hogergelegen droge zandkoppen en zijn vochtige tot drassige laagten van zandige en leemhoudende gronden met laag- en hoogveenafzettingen, die doorsneden worden door genormaliseerde beken en waterlopen (Oude Graef; Bosche Vaart; Hugterbeek) een zeer afwisselend landschap, waarin een reeks van verschillende biotopen de voorwaarde scheppen voor een soortenrijke flora en fauna. De aanwezigheid van gevarieerde bossen en struwelen, afgewisseld door bouwlanden, weidegronden en boomgaarden, die overvloedig voedsel en verblijfplaatsen garanderen, oefent dan ook een grote aantrekkingskracht uit op zowel stand- als trekvogels.

Waren aanvankelijk de watervogels door het ontbreken van grotere complexen open water in dit gebied slechts matig vertegenwoordigd, zo is door het graven van een groot bassin aan de rand van het

Weerterbos t.b.v. zandwinning voor de aanleg van de autosnelweg E9 in 1971 thans een belangrijke aanvulling van de avifauna van dit gebied te verwachten. In het onderstaand overzicht zijn reeds de eerste resultaten daarvan vermeld.

In het tweede stuk wordt een reproductie opgenomen van een schilderij van een Slechtvalk ♂ vervaardigd door wijlen de heer P. A. Hens, oud-burgemeester van Valkenburg en Houthem, mede-oprichter en langjarige voorzitter van de Stichting Het Limburgs Landschap; voorzitter van de Nederlandse Club van Vogelkundigen; auteur van de Avifauna van de Nederl. Provincie Limburg.

De heer Th. Lammers te Maarheze was zo vriendelijk om zijn ornithologische aantekeningen betreffende dit gebied voor deze publicatie ter beschikking te stellen, waarvan dankbaar gebruik werd gemaakt.

Meer dan 130 vogelsoorten, die met zekerheid in het Weerterbos werden waargenomen, zijn in dit overzicht opgenomen. Het is het resultaat van een groot aantal speurtochten die in alle jaargetijden door dit gebied werden ondernomen.

Het Vogellevens in het Weerterbos

In het najaar, wanneer de naderende winter zich onmiskenbaar aankondigt, kan de komst van de Bonte Kraai, *Corvus cornix* L., die haar broedgebied in Oost Duitsland heeft (Silezië, Pruisen e.a.) met als westgrens de Elbe, hier worden tegemoet gezien. Van oudsher verschijnt deze vogel in deze streken, wanneer de barre winter in het Oosten en Noorden van ons werelddeel hun voedselbron voor vele maanden onder een dikke sneeuwlaag dreigt af te sluiten.

Reeds voor eeuwen hebben de vlaamse schilders de aanwezigheid van bonte kraaien in dit landschap bij de afbeelding van winterse taferelen vastgelegd.

Een interessant voorbeeld daarvan vinden we o.a.

terug in het Urenboek van de hertog van Berry „Tres riches heures du duc de Berry” een beroemd getijdenboek uit de vijftiende eeuw, dat is verlucht met kostbare miniaturen, vervaardigd door de Zuid-Nederlandse gebroeders Pol, Herman en Jan van Limburg. Daarin komt onder meer op de uitbeelding van de maand februari een groep bonte kraaien voor, die hun voedsel zoeken in de mest van een nabijliggende schaapskooi.

Dat in de afgelopen vijfhonderd jaar daarin niet zo bar veel veranderd is, blijkt wel uit een mededeling van de heer M. van Deursen (Staatsbosbeheer), die in de afgelopen winter in de Peel een troep van ongeveer 20 tot 30 bonte kraaien waarnam. Merkwaardig daarbij was dat zij steeds optrokken met de daar overwinterende ganzen. Ze trokken 's-morgens met de ganzen weg naar de voedselplaatsen en keerden er tegen de avond weer mee terug om gezamenlijk te overnachten.

Geconstateerd werd, dat de belangstelling van de bonte kraaien daarbij uitging naar de door de ganzen gedeponeerde faeces, waaruit ze gretig fourageerden. In de afgelopen winter hebben zich hier bij het Weerterbos slechts zo nu en dan enkele exemplaren van deze vogelsoort vertoond. Vroeger echter was hier te lande de bonte kraai in het najaar een zo algemene verschijning, dat daardoor het spreekwoord ontstond: Eén bonte kraai maakt nog geen winter.

De Bonte Kraai is met onze Zwarte Kraai zeer nauw verwant. Aangezien zij afzonderlijke, aan elkaar grenzende broedgebieden hebben, komt bastaardering in het grensgebied voor.

De Zwarte Kraai *Corvus corone* L., is in het Weerterbos in een behoorlijk aantal paren als broedvogel maar ook als trek- en zwerfvogel aanwezig. Ze broedt graag in de hier op perceelsafscheidingsen nog aanwezige rijen van grove dennen, welke „rechten” haar nogal eens door torenvalken worden betwist. Voor hun voedselopnamen bezoeken ze de aangrenzende akkers, boomgaarden en weilanden. Hun voedsel is zowel plantaardig (graan, fruit en bessen) als dierlijk (zieke vogeltjes en vogeleyen) waarvan vooral de op de grond broedende vogels als fazanten

en patrijzen het kind van de rekening worden. Door het verdelgen van voor de landbouw schadelijke insecten (emelten) zijn ze echter toch ook wel weer nuttig.

In het najaar worden hun gelederen verder nog versterkt door immigrerende Roeken en Kauwen.

De Roeken *Corvus frugilegus* L., broeden in dit gebied echter niet meer. De oorlogsjaren hebben van deze vogelsoort een zware tol geeist. Hun belangstelling ging blijkbaar teveel uit naar de op de akkers uitgestrooide graankorrels en georganiseerd trok men tegen hen te velde.

De jonge vogels werden uit de nesten genomen en als „piepkuikens” verkocht. Zo ging ook nabij Nederweert een grote kolonie te gronde. In de broedtijd komen ze in het Weerterbos nauwelijks meer voor. In de winter daarentegen bevolken ze nog steeds de akkers, meestal in gezelschap van Kauwen *Corvus monedula* Vieill. Tegen de avond verzamelen ze zich daar in grote troepen om een gezamenlijke roestplaats in het bos op te zoeken.

De Kauwen hebben zich, ook als broedvogels, overal in het gebied van het Weerterbos weten te handhaven. Het zijn holenbroeders, die graag de broedplaatsen van de Zwarte Specht in beslag nemen. Hun voedsel, zowel plantaardig als dierlijk, zoeken ze in de weide en op de akkers. Ze leven blijkbaar onder een beter gesternte en zijn niet zozeer aan vervolging blootgesteld.

Er is echter nog een andere bewoner van dit bos, wiens reputatie jammer genoeg ook niet precies altijd in goede geur staat nml. de Ekster *Pica pica* L. Het is een sieraad voor het bos en hij is er ook nog in zeer behoorlijk aantal aanwezig. Het hele jaar door ziet men ze daar rondvliegen. 's-Winters verzamelen ze zich soms in troepen van tien tot twintig stuks en zoeken dan gemeenschappelijke slaappleatsen op. Vooral als landbouwers hun in de bossen gelegen landerijen in het voorjaar met stalmest bestrooien, zoals sporadisch nog wel voorkomt, hebben ze daar blijkbaar feest. Dan is zo'n terrein soms voor geruime tijd een verzamelplaats van vele vogels, waar ze vrijwel ongestoord van een welvoorzien dis kunnen ge-

nieten. Bij het gezelschap van de eksters, die dan altijd weer luidruchtig zijn, voegen zich dan fazanten, vinken, kepen, groenlingen, geelgorzen, leeuweriken en ringmussen.

Bij de invasie van de Notenkraker *Nucifraga caryocatactes* L., die in 1968 als een explosie over ons land kwam, kreeg het Weerterbos daarvan een goed deel mee. Vooral de door het bos lopende wegen met grazige bermen en de daarin gelegen weiden bleken op deze vogels een grote aantrekkingskracht uit te oefenen. Wekenlang hebben ze zich hier opgehouden, en vrijwel steeds in elkaars gezelschap in kleine troepjes. Zodra een exemplaar het contact met zijn soortgenoten verloor, klonk een scherp Kreckkrek-krek, dat tot spoedige hereniging leidde. Ze zochten ijverig naar insecten en wormen en toonden daarbij weinig belangstelling voor wat er verder rondom hen gebeurde. Toegeworpen nootjes hadden alleen hun aandacht zolang die door de lucht zweefden. Zelfs als deze op enkele centimeters van hen verwijderd in het gras vielen keken ze er niet meer naar om. Officieel vermeldt hun menu: noten, en zaden van naald-bomen, beukennoten, eikels, bessen en andere vruchten. Verder nog wormen, jonge vogels en insecten. Het schijnt toch wel, dat de hier toen aanwezige no-

Notenkraker- *Nucifraga caryocatactes macrorhynchos* Brehm. Oktober 1969 Zittend tegen Zilverden *Abies alba* in karakteristieke houding.

Notenkraker- *Nucifraga caryocatactes macrorhynchos* Brehm. Oktober 1969 Voedselzoekend in de wergberm.

tenkrakers in hoofdzaak op dierlijke kost waren ingesteld. Ze waren zeer behendig in het achterna zitten van kevers en vliegen.

Het was moeilijk na te gaan, hoeveel exemplaren destijds tegelijk in het Weerterbos aanwezig waren. Er waren waarnemingen van 9 vogels langs één weg en zelf zag ik er tegelijkertijd 6 in een weiland, later vernam ik de aanwezigheid van nog 2 ex. elders in dit gebied.

Eén van onze sierlijkste vogels is de Vlaamse Gaai *Garrulus glandarius* L., die hier het hele jaar door in ruime mate aanwezig is. Het aantal broedparen over het hele gebied verspreid mag rustig op minstens vijftig gesteld worden. Overal ziet men ze de boswegen kruisen, zowel in de loof- als in de naaldbossen en ze houden zich graag op in die gebieden waar de bebossing het weiland omzoomt. Ze voeden hun jongen met wormen en insecten en later met jonge vogeltjes waarvoor ze andere nesten plunderen. Dit heeft hun reputatie zeer geschaad.

Vanaf eind september bespeuren we bij aankomst van trekvogels een duidelijke toename van deze vogels. In die tijd hebben ze grote belangstelling voor de dan rijpende eikels, beukenootjes en hazelnoten die ze als een soort wintervoorraad hamsteren. Door ze daartoe

in de grond te verbergen werken ze de verspreiding van dit loofhout sterk in de hand.

Spreeuwen *Sturnus vulgaris* L., zijn er vooral in de herfst in grote getale aanwezig. Als ze vanuit hun slaapplekken des morgens in troepen over de omgeving uitzwermen om voedsel te zoeken, worden de hier gelegen landerijen geregeld bezocht. Als deze grote troepen onder invloed van de naderende winter geleidelijk wegtrekken, blijven steeds kleinere groepjes over, die dan met behulp van een ontdekte voedselbron de moeilijke dagen weten te overleven.

In het voorjaar komen de grotere groepen weer opdagen, soms in het gezelschap van trekkende Kieviten. Ze zwerven dan weer enige tijd in de omgeving rond. Vele trekken weer verder, andere troepjes lossen zich in paartjes op en zoeken, gewoonlijk in de buurt van de boerderijen of in verlaten spechtenesten, broedgelegenheid. Fouragerend lopen ze dan gaarne achter de koeien aan om de door het hoefgedreun opduikende wormen op te peuzelen.

In de eerste dagen van mei arriveert de Wielewaal *Oriolus oriolus* L., welke sierlijke vogel in de buurt van Weert in een nogal behoorlijk aantal voorkomt. In het Weerter Bos is hij jaar voor jaar in meerdere paren aanwezig. Ze nestelen graag in loofbomen. Het voedsel bestaat in hoofdzaak uit rupsen, zodat ze voor de bosbouw zeer nuttig zijn.

De Groenling *Carduelis chloris* L., overigens standvogel, komt reeds vroeg in het voorjaar in grotere troepen aan. Ze houden niet zo zeer van het aaneengesloten bos maar prefereren voor hun nestbouw alleenstaande bomen.

De Appelvink *Coccothraustes coccothraustes* L., is een zeer zeldzame gast. In de winter 1969/70 had blijkbaar een kleine invasie plaats. Toen kwamen ze omstreeks Kerstmis en er werden tot bijna half febr. exemplaren waargenomen. Ze bezochten de boomgaarden op zoek naar de op de grond liggende pitten van kersen, waarvan de kernen hun geliefd voedsel uitmaken. Gewoonlijk waren ze maar met enkele bij elkaar en het grootste groepje, dat ik op 5 januari '70 waarnam, bestond uit 8 stuks. Door een waarneming van Lammers, die op 22 mei 1971 bij de Grashut in

het centrum van het Weerterbos een paartje met drie vlugge jongen zag, kunnen we ze tot de incidentele broedvogels rekenen.

Zo om de jaarwisseling 1971/72 verschenen hier betrekkelijk veel Putters, Sijsjes en Goudvinken.

Op de Sijsjes oefenden de vele aanwezige elzen- en berkenzaden een grote aantrekkingskracht uit. De Putters stilden hun honger met de zaden van distels en andere onkruiden.

Goudvinken *Pyrrhula pyrrhula* Gmel., hebben altijd in het Weerterbos gebroed. Ook nu nog komen ze er geregeld voor. Lammers schat hun aantal op 6 tot 8

Noordse Goudvink *Pyrrhula p. pyrrhula* (Linn.) een zeldzame trekvogel.

broedparen. In de zomer van 1971 waren mij drie nestplaatsen bekend. In een dezer nesten werd later nog maar één jonge vogel aangetroffen. Het is niet uitgesloten, dat de gaaien daaraan schuldig waren. Naast deze goudvink, *Pyrrhula p. europaea* Vieill. komt, zij het zeldzaam, ook de grotere Noordepartese vorm voor, *Pyrrhula p. pyrrhula* L. Van de kooivogelvangsters, die vroeger het Weerterbos regelmatig bezochten, vernam ik dat zij meermalen de grote goudvink hadden buitgemaakt. Van een gekooid exemplaar kon ik eens een foto maken, die bijgaand is gereproduceerd. Dit ras broedt in hoofdzaak in Oost-Europa.

De Barmsijs, *Carduelis flammea* L., die in ons land op de trek toch wel meer voorkomt, werd hier gedurende de laatste jaren slechts éénmaal gezien. Ze houdt van de zaden van berken en elzen, die hier overvloedig aanwezig zijn.

Kneutjes, *Carduelis cannabina* L., houden zich in de trektijd veel in het landbouwgebied op, waar ze hun voedsel in de zaden van tal van onkruiden vinden. Ze broeden hier ook in een behoorlijk aantal, hetgeen ook door Lammers werd geconstateerd. Nu nog, begin mei, zwerven in het Weerterbos nog vrij veel paartjes dezer soort. De aanwezigheid van Kruisbekken werd herhaaldelijk gesignaleerd zonder dat dit door mij kon worden bevestigd.

Vinken en Kepen zijn hier in de trektijd vaste bewoners.

Het is opvallend hoe lang deze vogels door plaatsen waar voedsel en gelijktijdig stilstaand water aanwezig is kunnen worden gebonden. In het droge voorjaar 1972 zag ik een uit deze soorten samengestelde troep zich wekenlang op dezelfde plaats ophouden, waar in de sloten toch nog een laagje water aanwezig was.

De in het bos gelegen boerderijen zorgen er voor dat ook de Huismus, *Passer domesticus* L., hier een vrijwel zorgeloos bestaan kan voeren. Ze vinden er voedsel en broedgelegenheid en zijn er het hele jaar door aan te treffen. In de zomer zwerven ze met troepen door de dennenbossen en hebben het dan kennelijk gemunt op de daar levende luizensoorten, die ze tussen de naalden wegpikken.

De Ringmus, *Passer montanus* L., is eveneens het hele jaar door present en ook zij zoekt graag de omgeving van de boerderijen op, omdat daar altijd wel wat van haar gading te vinden is. In de winter houdt ze zich vooral in haagbeuk- en ligusterhagen op, waarin ze dan tegen koude winden beschutting kan vinden.

Door de ontginningen heeft ook de Grauwe Gors, *Emberiza calandra* L., meer gelegenheid gekregen om zich in dit gebied te vestigen. Op de broedplaatsen zien we ze reeds vroeg in het voorjaar verschijnen. Zittend op de afrastering van weilanden zingt het mannetje dan zijn vrij eentonig lied en verraadt op die manier al heel gauw zijn aanwezigheid. Veel komen er echter niet voor. Anders is het gesteld met de Geelgors, *E. citrinella* L., die er het hele jaar door aan te treffen is. Des winters zwerven zij in kleine troepjes rond en in de zomer broeden ze in vrij grote getale.

De Rietgors *E. schoeniclus* L., ziet men nog het meest in de aanwezige drassige terreinen met een begroeiing van wilgen en riet. Op 2 mei 1972 zong een rietgors in de top van een hoge boom. Ze stelt niet zulke hoge eisen aan haar biotoop als menige andere soort.

De Kuifleeuwerik, *Galerida cristata* L., die hier in de loop der jaren toch wel sterk in aantal is teruggelopen, was de afgelopen winter weer meer dan gewoonlijk in deze omgeving waar te nemen. Zelfs hield zich de hele winter door een paartje op in het centrum van de stad Weert. Ook in de buurt van het Weerterbos heb ik verschillende paartjes kunnen zien. Ook de Boomleeuwerik, *Lullula arborea* L., komt in dit bos jaarlijks in enige paren voor. Lammers constateerde eveneens twee zingende mannetjes.

De Veldleeuwerik, *Alauda arvensis* L., trekt hier in het najaar en vooral bij plotseling invallende koude langs het bos in behoorlijk grote troepen door naar het Zuiden. Maar ondanks deze vaak massale uittocht klinkt dan toch weer vroeg in het voorjaar boven de weiden en akkers hun melodieuze lied, waarmee ze zo feestelijk de komst van een nieuwe lente inluiden. Van de Piepers zijn het de Boompieper, *Anthus trivialis* L., en de Graspieper, *A. pratensis* L., welke hier

Nest van Graspieper *Anthus pratensis* (L)

broedend worden aangetroffen. De boompieper houdt zich graag op in kaalkaplekkende bossen met een rijke onderbegroeiing. Voor de toekomst laat de voortgezette houtaanpak een veelvuldiger optreden vermoeden.

Op 19 mei '72 zag ik op een terrein van enige hectaren bosaanplant gelijktijdig een achttal zangposten van deze soort.

De Graspieper houdt zich meer op in vochtige weilanden en waar aan deze voorwaarden is voldaan kan men ook op zijn aanwezigheid rekenen. Als trekvogel komt hij veel voor. Mijn laatste waarneming van trekkende graspiepers werd gedaan op 21 april

1972. Het waren 8 exemplaren die in een weiland ijverig bezig waren met het zoeken naar voedsel.

Van de Kwikstaarten kan men de Witte Kwikstaart, *Motacilla alba* L. op verschillende plaatsen in en buiten het broedseizoen aantreffen. Ze zoeken hun voedsel meestal langs de waterlopen en op de zanderige gedeelten van bospaden, waar dan neerstrijkende vliegen, kevers, rupsen en spinnen buit gemaakt worden.

De Gele Kwikstaart, *M. flava* L., komt hier als broedvogel in de laatste jaren in steeds mindere mate voor, doch dat beperkt zich niet tot het Weerterbos. Het aantal wisselt van jaar tot jaar wel wat, maar over het algemeen genomen is het aantal broedparen, vergeleken bij vroeger, in deze contreien sterk afgenomen.

De Grote Gele Kwikstaart, *M. cinerea* Tunst., zag ik hier slechts enkele malen, in hoofdzaak in het najaar. Voor het laatst op 5 oktober 1971, toen zich een exemplaar bij de oevers van „De Oude Graef” ophield.

Boomkruipers, *Certhia brachydactyla* Br., worden nog het meest in het voorjaar gezien, omdat ze zich dan van de ene boom naar de andere vliegend over een groter gebied moeten bewegen. In het Weerterbos, met nogal wat moeilijk bereikbare terreinen, worden ze ook geregeld in de broedperiode waargenomen maar het blijft toch moeilijk om over het aantal broedgevallen een goed overzicht te krijgen. De mezen, waar buiten de broedtijd de boomkruipers graag mee optrekken, zien we hier zeer veel. Vooral in de eerste maanden van 1972 zagen we ze in grote getale.

Koolmezen, *Parus major* L., en Pimpelmezen, *Parus caeruleus* L. nog het meest, maar daarnaast waren de Zwarte Mees, *P. ater* L., de Matkop *P. montanus* Conrad, en de Glanskop, *P. palustris* L. in zeer behoorlijk aantal aanwezig. De Staartmees, *Aegithalos caudatus* L. en de Kuifmees *Parus cristatus* L. waren er ook, maar toch veel minder.

Velen van hen zijn er gebleven en in de laatste week van april waren er reeds koolmezen met vluchtige jongen.

Maar buiten de aanwezigheid van dit opvallend groot aantal mezen in de afgelopen winter en in de trektijd, biedt het Weerter Bos toch wel aan vele mezen broedgelegenheid. Het naald- en loofhout wordt praktisch doorlopend geïnspecteerd en men zou denken, dat op die manier haast geen insect meer in leven blijft. Zo is het natuurlijk niet. Maar een typisch bewijs van de bijdrage, welke de vogels leveren in de strijd tegen schadelijke insecten demonstreert zich gedurende de laatste jaren bij het massaal optreden van de rupsen van de Basterdsatijnvlinder, *Euproctis chrysorrhoea* L. Overall in de provincie, vooral langs de grote wegen, heeft zich deze plaag geopenbaard. Vele eikebomen werden tot het laatste blad kaalgevreten. Anders verliep het echter in het Weerterbos. Enkele eikebomen staande aan de rand van het bos, in de onmiddellijke nabijheid van de E.9, waaronder in de loop van 1971 ook nog bosbouwwerkzaamheden werden verricht, dragen nu ook nesten dezer rupsen. Door dit werk en het onophoudelijk langszazende verkeer werden blijkbaar de vogels daar uit de buurt weggehouden en konden geen opruimend werk verrichten. Daarentegen bleef het eigenlijke loofhoutrijke bos vrij van de rupsen-invasie, terwijl op nauwelijks honderd meter afstand de bomen kaal stonden. De vogels van het Weerterbos hebben door hun opruimend werk de

Weiland in het Weerter Bos een elderado voor vele vogels.
Links Robinia (*Robinia pseudoacacia*)

plaag nagenoeg volledig buiten hun revier kunnen houden.

Met de mezen zwerven graag de Goudhaantjes, *Regulus regulus* L., door de bossen rond. Zolang als ik weet zijn er ook broedend voorgekomen en meermalen heb ik er hun nestjes gezien. Ze bevatten soms tien en meer eieren, zeer klein, iets meer dan een centimeter groot.

Aan een goudhaantje in het Weerterbos heb ik nog een herinnering die mij terugvoert naar een boswandeling op een snikhete zondagmiddag, nu vele jaren geleden, toen mijn aandacht werd getrokken door angstig gefladder en gepiep van een vogeltje, dat uit een grove den klonk. De oorzaak was spoedig ontdekt. Het vogeltje moest ergens aan vastzitten, maar de hulpverlening leek niet zo eenvoudig. De klauterpartij heb ik er op gewaagd en staande op een tak en mij aan een hogere vasthoudend kon ik amper het vogeltje bereiken. Met de toppen van mijn vingers kon ik het in de palm van mijn hand werken en het zo bevrijden. Het bleek een goudhaantje te zijn. Door de warmte was de kleverige hars van de den bij de naalden naar buiten getreden en het vogeltje was nu met zijn staartveren daaraan vastgekleefd. Als ik goed gezien heb waren er drie staartveren aan de den-naalden blijven zitten. Toen ik het vogeltje losliet vloog het haastig weg. Meer dan wat ongemak en een schoonheidsfoutje zal het voor het goudhaantje wel niet betekend hebben. In ieder geval was daarmee een angstig avontuur ten einde.

Op de trek is de Klapekster, *Lanius excubitor* L. er ongetwijfeld een regelmatige bezoeker. Lammers ziet ze in de wintermaanden in dit gebied min of meer geregeld in 1 of 2 exemplaren. Zelf zag ik o.m. op 7 juli 1971 een ♂ over en tussen een populieren-aanplanting vliegen. Later, op 15 november, werd ook nog een exemplaar gezien, dat een hoogspanningsmast aanvloog en daarop geruime tijd bleef zitten.

Voor de Grauwe Klauwier, *L. collurio* L., is hier wel een ideale broedplaats aanwezig. Veel bramen, insecten te over en uitgestrekte aanplantingen van populieren, die door deze vogels ook gaarne als observatie-

post worden gebruikt. Alles wat ogenschijnlijk tot zijn biotoop moet worden gerekend is hier in ruime mate voorhanden. Toch zijn de waarnemingen in dit gebied betrekkelijk schaars.

In de Avifauna van Limburg pag. 133 is een waarneming van R. J. Hoogervorst (Staatsbosbeheer) vermeld, die op 19-6-'53 een ♂ met voer in de bek in het Weerterbos waarnam. Een zelfde waarneming deed ik op 11 aug. '47, waar een Grauwe Klauwier bezig was met het voeren van vluchtige jongen. Lammers kon het broeden nog in 1969 vaststellen, terwijl hij in 1970 de aanwezigheid in de broedtijd constateerde.

Nu, 11 juni '72 zag ik bij het Weerter Bos een Grauwe Klauwier in een boom op de uitkijk zitten. Toen een roodborstapuit wat te dicht in zijn buurt kwam joeg hij die onmiddellijk weg.

Huismussen en kneuen, die praktisch naast hem zaten, liet hij ongemoeid. Het was duidelijk dat hij die plaats als zijn revier beschouwde, waarin hij instinctief geen andere insekteneters dulde en dat hij op die manier de voedselbron in de omgeving van zijn nest wilde veilig stellen. In feite behoeft hij zich daarvoor geen zorgen te maken.

Het terrein, waarin hij zich ophoudt, vormt nml. voor zijn soort een ideaal biotoop. In open landschap, naast met puntdraad afgezet bouwland, omzoomd door veel struikgewas en braam, welke laatste nu evenals de vele planten, welke er de bermsloot vullen, volop in bloei staan en daardoor een overvloed van insekten: hommels, kevers, bijen en vliegen aantrekken, zodat er zijn tafeltje doorlopend gedekt staat.

Ook op 15 juni d.o.v. was hij weer op dezelfde plaats aanwezig. Kennelijk dus weer een broedgeval van deze soort, dat nu zo langzaam aan tot de zeldzaamheden gaat behoren.

De Grauwe Vliegenvanger, *Muscicapa striata* Pall., wordt vrij geregeld gezien. Recente data: 27 mei 1970 en 18 aug. d.o.v. Lammers kent hem hier ook als geregelde broedvogel in klein aantal.

De Bonte Vliegenvanger, *Ficedula hypoleuca* Pall., is hier geregeld op de trek zowel in voor- als najaar. Recente datum: 13 april 1972.

Tjiftjaf, *Phylloscopus collybita* Vieill., en Fitis, *Ph. trochilus* Bechst., treffen we hier ook als broedvogel zeer talrijk aan. Dit jaar hoorde ik de zang van de Tjiftjaf voor het eerst op 15 maart gevolgd door de Fitis op 24 maart.

De Fluiter, *Ph. sibilatrix* Bechst., lijkt hier een meer ongeregelde gast. Het mannetje verraadt gewoonlijk zijn aanwezigheid door zijn melodieuze zang, welke hij te horen brengt terwijl hij tussen de bomen in het loofbos over de lage heesters heen over een zeer beperkte afstand op en neer vliegt. Maar die periode van zingen houdt niet lang aan en het is best mogelijk, dat hij in dit grote bos-complex met veel loofhout meer voorkomt dan men wel vermoedt. Als laatste datum zag ik op 17 sept. 1971 drie exemplaren bij „De Oude Graef” vliegend tussen eik en langs het water staande varens. Lammers zag ze in het voorjaar op drie verschillende plaatsen.

Het voorkomen van de Rietzanger, *Acrocephalus schoenobaenus* (L.), wordt tot de aanwezige drassige plaatsen beperkt, waar waterwilg, riet, gagel en anderdere heesters voor een min of meer gesloten begroeiing zorgen.

In het Weerterbos zijn dat in hoofdzaak kleinere percelen, die verstrooid over het gebied liggen.

De Sprinkhaanrietzanger, *L. naevia* Bodd., vindt hier op enige plaatsen een voor hem zeer geschikt biotoop. Er zijn hier veel populieren-aanplantingen met ruige ondergroei, veelal vochtig, aan welke plaatsen hij voor zijn verblijf de voorkeur geeft.

Het ven „De Kievit” biedt o.a. nestgelegenheid aan de Grote, *Acrocephalus arundinaceus* L., en de Kleine Karakiet, *A. scirpaceus* Herm. Vele delen van dit moeras zijn echter inmiddels drooggelegd. Maar hier en daar is nog de begroeiing van broekland aanwezig, waar zich nog een aantal moerasvogels hebben weten te handhaven: een interessant onderdeel van het Weerterbos-complex. De grote verscheidenheid in de begroeiing langs wegen, paden en waterlopen door onbebost gebied en langs velden en struwelen geeft hier aan de Bosrietzanger, *A. palustris* Bechst., volop nestgelegenheid. Hij komt in dit terrein dan ook geregeld voor, zij het in wisselend aantal.

